

Min Carl Larsson

Per-Olof Johansson

Min madkasse med Carl Larsson motiv

Engang for mange år siden - efter i nogen tid at have beskæftiget mig med den hollandske maler Jan Vermeer - fandt jeg på at sprede de kære bøger om ham ud på gulvet, alle slået op på gengivelsen af det samme billede - og indså straks, at der var noget helt fundamentalt, jeg var gået glip af. Jeg havde bildt mig ind at vide, hvordan hans billeder så ud, men måtte erkende, at det helt fundamentale: farven - anede jeg ikke et klap om.

Jeg vidste noget om hans motiver, emner og streger, altså noget. Men hvad farverne angik, var jeg offer for en illusion. Resultatet var, at jeg yderligere konkluderede, at jeg egentlig ikke vidste, om der havde fandtes en "Jan Vermeer (1632 - 1675)". Min opfattelse af hans eksistens byggede udelukkende på forskningsresultater, hvor den overbevisende argumentation skabte den ønskede illusion. I hvert fald var Vermeer ukendt indtil år 1866, hvor han blev "opdaget".

Kunne nogen blive en så fremragende maler med en så lille produktion? Havde han hentet sit håndværk som medhjælp for andre eller var hans navn blot et samlebegreb for en række anonyme malerier med tydeligt fællespræg? Var jeg offer for en lignende illusion, som de, der havde anset en Van Meegerens Vermeer-falsknerier for ægte?

De sidste års strid om hvilke malerier der er Rembrandt eller noget helt andet gør, at jeg atter har gjort plads for min tvivl om Vermeer.

Hvis det ikke er Vermeer, hvad er det da? Jeg er sprunget over, hvor gærdet er lavest. Jeg vil gerne indvies i alle tilgængelige oplysninger og afsløringer om Vermeer, og insisterer samtidig på den selvstændige værdi af "min Vermeer". Således formoder jeg, der bliver nogen objektivitet tilbage i subjektiviteten.

Jeg har ikke haft den samme tvivl om den svenske maler Carl Larsson, hverken om billedernes udseende eller om hans eksistens 1853 - 1919. Gang på gang strejfer det dog een, at det burde man vist have haft.

For når man ser billederne i original, må man erkende, at afstanden til de fleste gengivelser som regel er horribel.

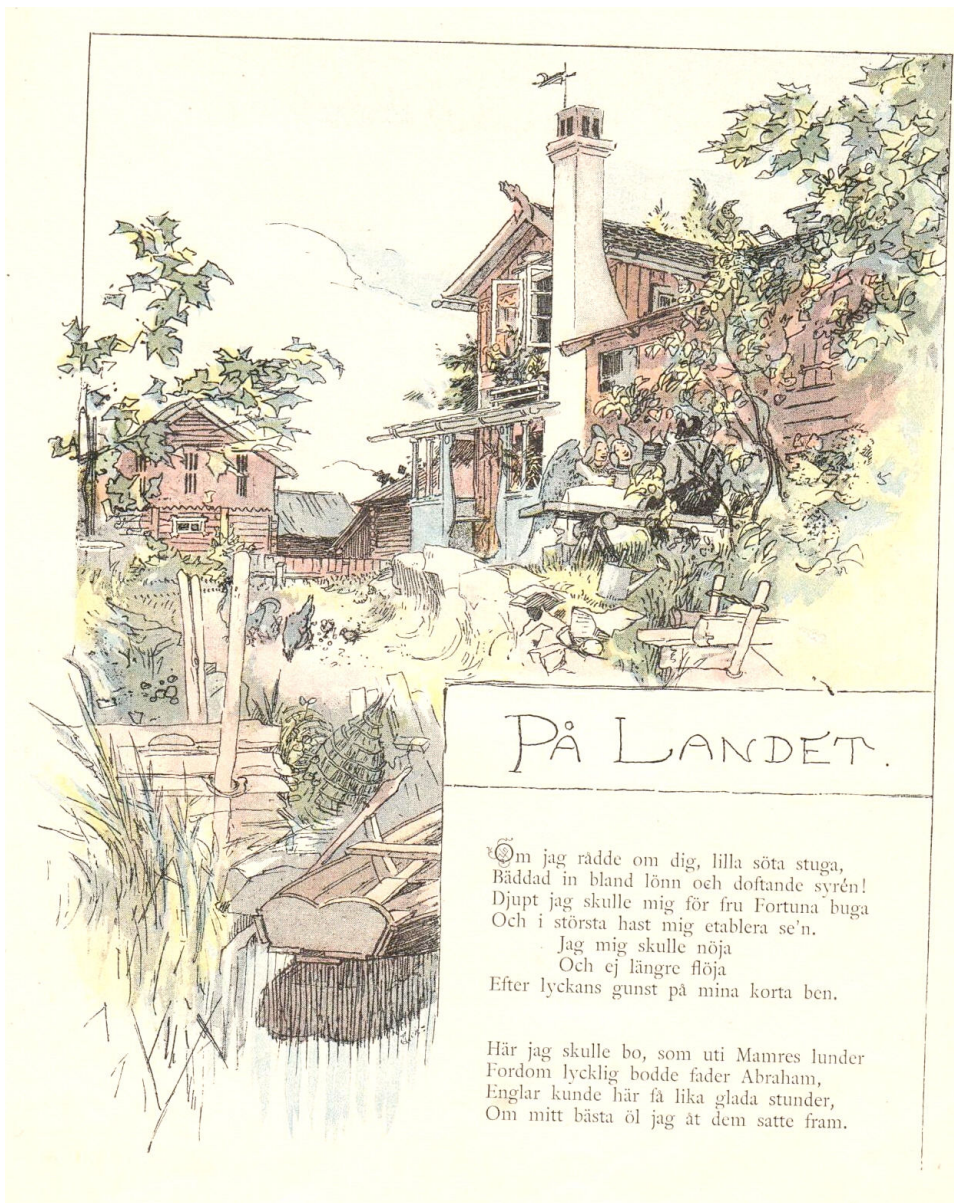
Gengivelser på tallerkner og kagedåser er de værste, postkort tit - noget skidt. I modsætning til Vermeer er originaler af Carl Larsson noget, jeg er blevet konfronteret med. I hans hjem i Sundborn, på en udstilling i Aarhus. Men der skal nok være mange, der fordømmer ham på grundlag af de dårlige gengivelser. Hvordan skulle man finde på at betvivle hans eksistens?

Jo, ikke rent fysisk, men som selvstændig kunstner. Allerede i hans samtid blev der stillet spørgsmålstegn ved ham som kunstner. Der findes dem, som anser ham for en marionet i konen Karins hule hånd. Hun iscenesætter interiørene, ned til møbler, tøj, blomsterbuketter og design af dugene, og intet går ud fra kunstnerens værksted uden hendes godkendelse! Man må drage den konklusion, at hvis der bliver noget "Carl Larsson" tilbage i billederne, skal det søges i det sødlatne og den manglende saglighed.

I en verden hvor informationsmængden indenfor ethvert område har et omfang, som kan kvæle enhver, er det ikke blot nyttigt men også nødvendigt at erkende, at der ikke findes autoriteter, der kan formidle den fulde sandhed, og da slet ikke når det gælder kunst. Der vil vi ustandseligt være henvist til "min Vermeer" og "min Carl Larsson", og just deri ligger vel også kunstens værdi? Lad så opfattelsen jeg har lide under diverse saglige mangler, lad den stride mod andres smag, lad mig dog erkende mit valg som mit!

Det gælder som hovedregel for de fleste forfattere, kunstnere, videnskabsmænd, at et langt livs arbejde giver en produktion af et sådant omfang, at et detaljeret kendskab dertil kræver indtil flere liv. Vi må erkende, at vi danner opfattelser af helheder og personligheder ud fra de dele, vi kommer i kontakt med, og derfor kan vore opfattelser divergerer ganske meget.

Jo, jeg har også en madkasse med Carl Larssons julebords-motiv på låget. Det har egentlig ikke noget med Carl Larsson at gøre, at jeg holder af den - men skyldes den glade dreng, som engang gav mig den i julegave, og som i dag ikke er mere. Min Carl Larsson - historie begynder nemlig ikke med idyllikeren, for så havde jeg sikkert allerede fra starten taget skyklapperne på, hvad ham angår. Et gammelt avisudklip fra 50'ernes slutning fortæller mig, hvordan det startede. Det er en lille trespaltet artikel fra en serie i en svensk avis: "Så började de....". På grundlag af Carl Larssons erindringer ridser hans triste barndomsmiljø op. Hans flid, hans energi, hans ønske om at sprede glæde nævnes som årsager til det, som blev stor popularitet. For mig, slog denne artikel en tone an, som aldrig har forladt mig, når jeg ser på hans idylliske scener, hvad enten de er hentet fra hjemmet i Sundborn eller fra egnen der omkring.

PÅ LANDET.

Om jag rådde om dig, lilla söta stuga,
 Bäddad in bland lönn och doftande syrén!
 Djupt jag skulle mig för fru Fortuna buga
 Och i största hast mig etablera se'n.
 Jag mig skulle nöja
 Och ej längre flöja
 Efter lyckans gunst på mina korta ben.

Här jag skulle bo, som uti Mamres lunder
 Fordom lycklig bodde fader Abraham,
 Englar kunde här få lika glada stunder,
 Om mitt bästa öl jag åt dem satte fram.

Efterhånden som de bøger han udgav kom inden for rækkevidde, blev bevidstheden om den underliggende moll-tone kun uddybet. For at anskue hans billeder som hans idylliske syn på livet skal man helt undlade at læse, hvad han skriver i den medfølgende tekst. Teksten lader nemlig ikke problemerne ligge, hverken når det gælder børneopdragelse eller større samfunds-anliggender. Bevares, formen er causerende, men af hvad materiale er læseren, hvis han ikke begriber alvoren i beretningen om den søn, som døde som attenårig?

Carl Larsson illustration i Elias Sehlstedt: Sånger och visor 1893

Det hårde arbejde som bragte Carl Larsson frem - eller fik ham til at overleve, til han fik gennembruddet med sine akvareller fra hjemmet - var reportagetegninger til aviser og tidsskrifter, før fotografierne kunne reproducere ad mekanisk vej, og det var bogillustrationerne. Det er ikke sider af hans virksomhed, som i dag vurderes højt, men som man skal have i erindring, når man dømmer om hans valg af opgaver siden.

Blandt reportagetegningerne er det en jernbaneulykke, som gerne fremdrages som eksempel, og i xylografens hårde gengivelse har vi svært ved at genfinde Carl Larsson. Og da også i motivet som sådan.

Som illustratør af andres tekster er det heller ikke altid let at genkende ham.

Dog, da han bliver sat i gang med at illustrere et udvalg af digteren Elias Sehlstedts sange og viser, sker der noget. Elias Sehlstedt (18088 - 1873) var næsten allerede glemt, da den udgave blev til, som illustreredes af Carl Larsson. Imidlertid kan dette udvalg læses som en Sveriges-beskrivelse, og hans livsindstilling har meget tilfælles med Carl Larssons. Ingen hykleri, men heller ingen tværen i lidelsen. Indledningssangens omkvæd: "Se glad ud!", tager Carl Larsson siden til sig som sit eget. Ikke fordi verden er god, men se glad ud er dog det

mindste man kan gøre! Derfor får Carl Larsson også i Sehlstedt-udgaven i hjørnet af denne sang plads til et selvportræt.

I øvrigt giver bogen anledning til mange landlige. motiver, som man synes at genkende fra hans egne senere bøger. Om det så er hans egen villa i Sundborn kommer den med, på et stadium hvor haven ser ganske vild ud.

Her kan jeg da ikke undlade at nævne, at ethvert barn i Danmarks land kender en sang af Elias Sehlstedt, skønt noget afkortet og med tilføjelser. Ikke desto mindre er det ham, der er ophavsmand til "Jeg en gård mig bygge vil". Sceneriet er såvel ude som inde på gården - ganske Carl Larsson.

Det sidste vers glemtes hurtigt, også i svenske udvalg, hvor sangen stadig bærer Sehlstedt navn. I det vers, som skæres væk, afsløres hele sangen som et drømmeri, som kun kan realiseres efter en større gevinst i et udenlandsk lotteri!

Helt i modsætning til de afskyelige gengivelsesformer Carl Larsson siden er blevet udsat for, er reproduktionerne i Sehlstedt-udvalget af en kvalitet, man i dag skal lede efter. Det er egentlig paradoksalt, for bogen er fra 1893, hvor rasterteknikken endnu ikke er ret gammel.

Fineste gråtoner i de sort/hvide billeder, og farvetryk der overbeviser i deres præcision. For det må ikke glemmes: at det er reproduktionsteknikkens udvikling, som er forudsætningen for Carl Larssons senere popularitet. Måske havde han slet ikke kritik at rette mod de gengivelser, han selv kom til at opleve efter xylografiene. Ellers ville det have været nærliggende i endnu højere grad end han gjorde at slå sig på originalgrafik.

Det er ikke få af hans billeder, som vi efterhånden har set så ofte, i så vidt forskellige sammenhæng, at vi måske slet ikke får øje på dem mere. Vi kan tro, at brønden er tømt.

Da er det godt med lidt hjælp. Hans erindringer er kommet på dansk De var af en så afslørende karakter, at man i 1931 ikke ville udsende dem i deres helhed. Den komplette version udkom først i 1969, og foreligger nu på svensk i en beskeden paperback-udgave. Den danske udgave er en flot sag, rigt illustreret, med forord af Poul Erik Tøjner og oversat af Vagn Steen.

Billedudvalget er utroligt flot. Kun få af de alt for kendte er med. Selv når man har set meget Carl Larsson i forvejen, bydes der her en noget nyt, hvor herligt. Med tanke på, hvordan det er gået teksterne i hans øvrige bøger, og når man nu har syntes netop denne tekst var så god at få forstand af, kan man blive helt i tvivl om det rigtige i at lade den følge af et så prægtigt billedudvalg. Bliver den læst?

Læs den - noget bedre udgangspunkt for at få sin egen Carl Larsson gives næppe. Det er et brev til mig - og til dig lad så de andre mene, hvad de vil.

Mærkelig er hans beretning om det store maleri "Midvinterblot". En skildring af et kongeofer fra vikingetiden. Ingen kan vel i dag tage anstød af den nøgne konge. Dog glipper min forståelse - desto vigtigere bliver jo brevet.

Han malede et kæmpemaleri, som ingen ville have, hvis indhold ingen brød sig om, det var galt på alle ledder. End ikke nutidens Sverige ville have det som historisk dokument om landets mest berømte maler, det solgtes til Japan for millioner af kroner. Sært.

Mit øje falder på lurerne. Han siger selv: "- jeg mener ikke at have begået nogle anakronismer, da disse genstande jo kan beskues den dag i dag, hvor rituelle genstande stiger i værdi og hellighed, jo ældre de er." Altså, når der kan spilles på bronzealderens lurer den dag i dag, hvorfor så ikke for tusinde år siden? Han har

vist valgt de danske Brudevæltelurer til model, og det angår mig, der bor i Allerød. Her lå Brudevælte Mose. Det tygger jeg videre på, at han faktisk skriver til mig, der vil forvandle Brudevælte-lurer til Allerød-lurer: Hvad gør du selv? Værd at overveje.

Nu er den store Carl Larsson udstilling taget ned i Stockholm, hvor jeg helst ville have set den, med "midvinterblot" hængt op der, hvortil det var tænkt. Måske når jeg udstillingen i Göteborg. Hvis ikke - så er det ikke afgørende. Det er kunstens vilkår, og så deler jeg blot vilkår med - de fleste. Jeg vil fortsat kendes ved "min Carl Larsson".

Efterskrift 2011: Jo jeg nåede at se udstillingen i Göteborg, men det giver mig ikke anledning til yderligere bortset fra at bemærke, at "Midvinterblot" siden kommet til Sverige i 1997 og hænger på Nationalmuseet på den plads, det var tiltænkt. På en rejse til Holland 1994 så jeg for første gang Vermeer i original, og var også til den store Vermeer-udstilling i Haag 1996. I 1997 mislykkedes det at se Vermeers 'maleren i sit atelier' i Wien, da det var nedtaget til restaurering! *Artiklen var trykt i en noget forkortet form i Aalborg Stiftstidende 13.7. 1992*

